

فهرست مطالب

سرمقاله

مقالات

- ۱۱ قصه‌ها و افسانه‌های چنگ در رساله‌ی موسیقی درویش علی چنگی
سلاومیرا زرانسکا- کمینک، ترجمه‌ی ناتالی چوبینه
- ۳۱ سرگذشتی برای «راست» و «پنجگاه» در موسیقی کلاسیک ایرانی
آرش محافظ
- ۶۹ پیش‌درآمد، چهار مضراب، رنگ و تصنیف
و موضوع فرم و گونه (ژانر)
بابک خضرائی
- ۸۹ نقش ارتباطات غیرکلامی در اجرای موسیقی ایرانی
نیره خادمی
- ۱۰۷ نگاهی به برخی مستندات درباره‌ی رواج اصطلاحات «ملی» و «موسیقی ملی»
در موسیقی معاصر ایران
مسعود خمسه‌پور

مفاهیم بنیادین

- ۱۲۳ تعلق و تفریق: تجربه‌ی موسیقاًی و محدودیت‌های هویت
کیث نیگِس و پاتریا رُمن-ولادسکس، ترجمه‌ی امیرحسین نوروزی

گفتگو

- ۱۳۹ چند گفتگوی قدیمی با موسیقیدانان قدیمی
برگرفته از مجله‌ی رودکی

یاد یاران

- ۱۵۷ به یاد یک استاد بزرگ موسیقی کلاسیک تلوچی: علی‌محمد بلوج
ژان دورینگ، ترجمه‌ی سasan فاطمی

نقد و بررسی

- ۱۶۳ عیاران سرنمون: نقد آلبوم عیاران ساخته‌ی احمد پژمان
آروین صداقت‌کیش

- ۱۷۱ معرفی و تحلیل نخستین نقدهای آثار شنیداری موسیقی
در نشریات تخصصی موسیقی ایران از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۱۸
کامیار صلواتی

- ۱۹۷ برلیوز منقد موسیقی در مجله و جریده موسیقی
ژف-مارک بله، ترجمه‌ی آرش محافظ

- ۲۰۹ تا فصلی دیگر...
سیدمحمد موسوی

تازه‌های ماهور

- ۲۱۵.....

به نوازنده‌گان ماهر به خصوص بداهه سرایان توصیه می‌شود که «گام راست» را که اصیل‌ترین دوره‌ی موسیقی ایران به شمار می‌آید و امروزه در بین تمام ملل عرب‌زبان و ترک‌زبان متداول است ملاک عمل قرار دهنده و از غربات آنها نهر است، زیرا گوش انسان نیز عادت‌پذیر است. علاوه بر این، مقام راست می‌تواند ایده‌های جدید را ارائه دهد؛ زیرا موسیقی بالنفسه، جز ایده‌ها و مضامین نو چیز دیگری نیست.

مرتضی حنانه، گامهای گمشده

سرگذشتی برای «راست» و «پنجگاه» در موسیقی کلاسیک ایرانی^۱

مقدمه

«راست» و «پنجگاه» از واژگان فنی کهن در عمل و نظر نظام موسیقی کلاسیک حوزه‌ی ایرانی- عربی- تُركی هستند که هریک در آن واحد، یا در دوره‌های متفاوت تاریخ، به مفاهیم متعدد خاص ولی در عین حال بهم مرتبط در زمینه مؤلفه‌های فضایی- صوتی ارجاع می‌دهند. مقاله‌ی حاضر تلاش می‌کند ریشه‌ها و سیر تاریخی این مفاهیم را از برخی قدیم‌ترین منابع در دسترس تا دوران معاصر در حوزه‌ی موسیقی کلاسیک ایرانی، و البته با نیم‌نگاهی به سنت ترکی- عثمانی در موقع لازم، ردیابی و تحلیل کند. با توجه به گسترده‌گی موضوع، روشن است که مقاله به‌هیچ وجه مدعی بررسی همه‌ی رسالات کهن و نیز منابع جدید که ممکن است در این زمینه اطلاعات مهمی داشته باشند نیست. این «سرگذشت» و تحلیل‌های آن می‌تواند در آینده، به کمک همکاران نیک‌خواه، صورت جامع‌تر و دقیق‌تری به‌خود بگیرد و از خطاهای احتمالی خالی شود.

ماهیت مُدالِ راست؛ یکی از خسروانی‌های ساسانی؟

موسیقی درباری دوره‌ی ساسانیان (۲۲۴-۶۵۱م)، که بی‌شک یکی از ریشه‌های اساسی نظام

۱. این مقاله نسخه‌ی گسترش‌یافته‌ی مطلبی است از نگارنده که در جلد نوزدهم دانشنامه‌ی جهان اسلام، ذیل مدخل «راست/راست و پنجگاه»، به چاپ رسیده است.

هستند تکرار برخی کلمه‌ها در سیاهمشق، نک. تصویر ۶).

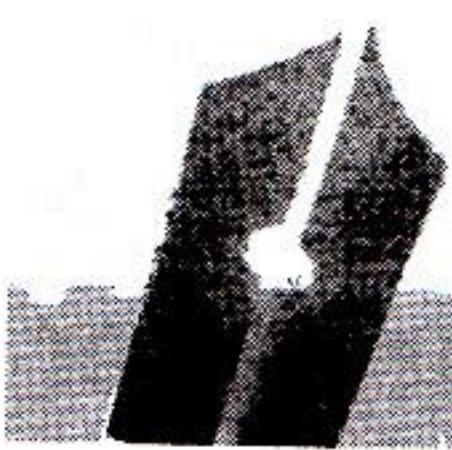
تصویر ۶. سیاهمشق اثر میرزا رضا کلهر^{۱۲} و
قسمتی از چهارمضراب بیات‌ترک (فرامرز پایور ۱۳۷۵: ۳۱)

مواد و مصالح آهنگسازی چه چیز‌هایی هستند؟ الگوهای ریتمیک، مُدها، فیگور ملودی‌ها، یافت، سازبندی، متون و اشعار و مواردی از این دست و حتی گاه مصالح غیرموسیقایی (مانند لباس و دکور در اپرا) هم جزو مواد و مصالح سازنده‌ی یک اثر موسیقایی هستند (برای مطالعه‌ی بیشتر، نک فاطمی ۱۳۸۷).

فرآیند آهنگسازی چیست؟ فرآیند آهنگسازی «عبارت است از همه‌ی فنون و تمهیدات خاص یک فرهنگ موسیقایی برای بازی با مواد و مصالح، دستکاری آنها، پرداخت آنها و شکل دادن به آنها به مفهوم عام کلمه که باید آنها را از مفهوم فرم جدا کرد» (فاطمی ۱۳۸۷: ۱۰۶). این فرآیند ممکن است به ساخت اثری بدیع بیانجامد که در این صورت فرآیند به نتیجه‌ی کامل یعنی آهنگسازی رسیده است؛ یا نه، به نتیجه‌ی کامل (خلق اثری بدیع) نرسد، اما در این حالت هم فرآیندی صورت گرفته است. بسط پایه را در ساختن چهارمضراب نوعی فرآیند آهنگسازی می‌توان دانست.

اکنون که پیش‌درآمد و چهارمضراب و تصنیف و رنگ را فرم نمی‌خوانیم، بینیم آیا

نگاهی به برخی مستندات درباره‌ی رواج اصطلاحات «ملی» و «موسیقی ملی» در موسیقی معاصر ایران

مقدمه

در طول تاریخ معاصر ایران، اصطلاح «موسیقی ملی» و برخی ترکیب‌های حاوی صفت «ملی» یعنوان یکی از مباحث اصلی در گفتار و نوشتار فعالان عرصه موسیقی معاصرها به کار رفته‌اند. موضوع این نوشتار بررسی و تحلیل محتوای آراء و اظهارنظرهایی است که به‌طور مستقیم به شرح موسیقی ملی پرداخته‌اند یا به‌طور غیرمستقیم در ارتباط با آن اشاراتی کرده‌اند و نیز صفت «ملی» را در تلفیق با واژگان موسیقایی به کار برده‌اند. بنابراین، سؤال اصلی این است که نظرگاه‌های مختلف موسیقی معاصر چه طرز تلقی و برداشتی از مفاهیم مذکور داشته‌اند و سیر تحولات این نگرش‌ها چگونه بوده است. به‌منظور سازماندهی و بررسی عمیق‌تر، موضوعاتی چون گستره و مقصود از کاربرد اصطلاح «موسیقی ملی»، مسائل اندیشگی و مقولات مرتب و پیرامون این مفاهیم، افتراکات و شباهت‌های نگرش‌ها نسبت به هم، تأثیرپذیری آنان و پیامدهای متعاقب ترویج نگرش‌ها نیز به‌موازات مسئله‌ی اصلی مورد تفحص قرار گرفته‌اند.

نوشته‌ی حاضر مبتنی بر روایتی صرفاً تاریخی از نقل قول‌ها و رویدادها و یا محدود به دوره‌ای خاص نیست، زیرا انحصار و اختصاصِ تکوین و کاربرد اصطلاح «موسیقی ملی» به یک دوره‌ی تاریخی یا گروه خاص موجب محدودشدن و کامل نبودن نتیجه‌ی نهایی خواهد شد. به‌سبب حضورِ مداوم و کاربرد مستمر این اصطلاح در طول تاریخ معاصر، دامنه‌ی مطالعات